

Cite: Kolot, A. M., & Herasymenko, O. O. (2022). Bezumovnyi bazovyi dokhid u dzerkali novoi sotsioekonomichnoi ta epidemiologichnoi realnosti [Unconditional Basic Income in the Mirror of the New Socio-Economic and Epidemiological Reality]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika - Demography and Social Economy*, 1 (47), 103-124. <https://doi.org/10.15407/dse2022.01.103>

<https://doi.org/10.15407/dse2022.01.103>

УДК 331.2:005.583.1

JEL Classification: J08, J17

А. М. КОЛОТ, д-р екон. наук, проф., проректор з науково-педагогічної роботи
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
03057, Україна, м. Київ, просп. Перемоги, 54/1

E-mail: kolot@kneu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-4393-9806

Scopus ID: 55338407700

О. О. ГЕРАСИМЕНКО, канд. екон. наук, доц.
доцент кафедри менеджменту інноваційної та інвестиційної діяльності
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

03022, Україна, м. Київ, вул. Васильківська, 90-а

E-mail: herasymenkomiid@knu.ua

ORCID: 0000-0002-1122-1189

Scopus ID: 57200444567

БЕЗУМОВНИЙ БАЗОВИЙ ДОХІД У ДЗЕРКАЛІ НОВОЇ СОЦІОЕКОНОМІЧНОЇ ТА ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Стаття присвячена проблематиці безумовного базового доходу як інституту у царині соціального захисту та компоненти нового суспільного договору в координатах нової соціоекономічної та епідеміологічної реальності. Актуальність дослідження підтверджується необхідністю підвищення рівня соціальної якості в умовах заострення ризиків та загроз, що продукуються драйверами нової (цифрової) економіки та масштабуванням коронакризи. Під впливом викликів, що породжені «великим вибухом-1» та «великим вибухом-2», з'являються нові небезпеки та обмеження соціально-трудового розвитку, що спричиняє пошук нових «опор» розподільних відносин і соціальної політики. Метою статті є наукова аргументація інституту соціально-трудової реальності-XXI — безумовного базового доходу — в контексті розбудови нової системи соціального захисту на постіндустріальних засадах, з дотриманням принципів узгодженості, доступності, прозорості та справедливості з метою забезпечення суспільно прийняттого рівня та якості життя. Елементами новизни статті є авторський концепт безумовного базового доходу як однієї з провідних компонентів нового суспільного договору; розкриття соціально-економічної сутності та обґрунтування науково-прикладного значення безумовного базового доходу в умовах розбудови

нової (цифрової) економіки та мережевого суспільства. Для реалізації мети дослідження використано системний та міждисциплінарний підходи; загальнонаукові та спеціальні методи наукових досліджень — історичний і логічний, аналізу та синтезу, теоретичного узагальнення, абстрактно-логічний, індукції та дедукції, порівняльного аналізу, системний, синтезу, декомпозиції. Квінтесенція статті — науково-прикладне обґрунтування вимірів безумовного базового доходу, з одного боку, як інституту, за яким закріплюється позитивна роль у царині розподільних відносин — захист доходів за відсутності гарантій зайнятості, з іншого боку, — як соціального проєкту, що має стати основою нової парадигми соціального захисту за розбудови «суспільства без праці». Розкрито основні принципи запровадження безумовного базового доходу; висвітлено причини, які зумовлюють необхідність та доцільність запровадження безумовного базового доходу; окреслено нові можливості та потенційні ризики в разі запровадження безумовного базового доходу; наведено узагальнення світових практик запровадження елементів безумовного базового доходу та авторське бачення детермінант передумов для широкомасштабного пілотного проєкту із безумовного базового доходу в Україні.

Ключові слова: загрози нової економіки, коронакриза, соціальне забезпечення, соціальний захист, безумовний базовий дохід, суспільний договір.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Практика функціонування глобальної екосистеми засвідчила: упродовж останніх років ХХІ ст. на рівні національних держав і у світовому вимірі усе помітніше проглядається певне замкнене коло, коли соціальна сфера в цілому і соціально-трудова зокрема не демонструють позитивної динаміки розвитку, й під впливом умов і викликів, що породжені «великим вибухом-1» і «великим вибухом-2» [1] з'являються усе нові небезпеки та обмеження. Отже, необхідно посилювати «опори» соціального розвитку, але діючі інструменти, механізми, інститути забезпечення суспільно прийнятної соціальної якості усе більше демонструють нездатність адекватно реагувати на виклики сьогодення й не отримують нових імпульсів розвитку.

Нагальна потреба вирватися із зачарованого кола натикається на заскоружлі механізми, проєкти, ментальні схеми і моделі, які є відлунням учорашнього дня, умов і закономірностей розвитку індустріальної доби. За таких умов і обставин конче необхідні нові, проривні ідеї, інноваційні проєкти, а найперше — новий світогляд і економічна та соціальна культура постіндустріальної, цифрової доби. Воістину, для того щоб жити краще, маємо навчитися думати інакше.

У багатьох наукових публікаціях як власних, так і колег, котрі репрезентують різні школи та науково-прикладні спрямування виконуваних досліджень, справедливо і переконливо йдеться про те, що умови життєдіяльності людини та функціонування інститутів економіки і суспільства під впливом планетарного лиха-пандемії COVID-19 суттєво змінилися і це стало серйозним випробуванням для усіх суб'єктів економічної діяльності, для кожного жителя планети. Втім, пандемія та спричинена нею коронакриза породила не лише виклики та загрози, а й змусила політикум,

соціальних партнерів, усіх свідомих, соціально відповідальних людей замислитися над пошуком інструментів, механізмів забезпечення стійкого розвитку за нової соціоекономічної реальності та епідеміологічних обмежень. Можна назвати десятки явищ, процесів, інститутів, механізмів, над якими десятиліттями (або ж принаймні упродовж багатьох років) велися дискусії стосовно векторів подальшого їх розвитку, натомість позитивної динаміки змін, відчутних результатів на «полі» соціально-економічного, соціально-трудоного розвитку не спостерігалось. Були наміри, дискусії, старі-нові рекомендації, перманентні заклики до змін, але не було людино-орієнтованого розвитку, реальних глибоких зрушень у царині соціальної якості.

І тут прийшов COVID-19... Змінилося усе, або майже усе і не завжди лише на гірше. У цьому можна переконатися за констатації лише окремих прикладів. На заміну млявоплинним заходам із запровадження окремих елементів ІТ-технологій в освітньому процесі прийшли комплексні системи організації освітньої діяльності за використання дистанційних технологій; небаченої інтенсивності набуло впровадження «цифри» задля збереження здоров'я людей; набули нового формату та масштабів розвитку віддалені режими роботи персоналу; отримали розвиток нові, нетрадиційні форми надання соціальних послуг населенню; попри усі складнощі маємо позитивні зрушення у медичному обслуговуванні, соціальній взаємодії за використання мережевих систем; нових масштабів та проривного характеру набуває використання ІТ-технологій в бізнес-процесах.

Нова COVID-реальність з-поміж іншого пришвидшила й усвідомлення потенційних можливостей безумовного базового доходу, відкрила приховані грані самої філософії цього феномену. Із площини десятилітніх дискусій навколо інституту, про який йдеться, безумовний базовий дохід якщо й не у завершеному, то принаймні у скороченому, але професійно виваженому вигляді перекочував у світ економіки, світ самих людей. Акцентуємо увагу й на тому, що «ковідні» та «постковідні» реалії сьогодення є далеко не єдиною причиною, яка актуалізує звернення до теорії і практики феномену, яким є безумовний базовий дохід.

Сучасні, нетрадиційні драйвери становлення нової (цифрової) економіки і мережевого суспільства, які мають водночас і демографічне, і техніко-технологічне, і глобалізаційне, і політико-економічне походження, також диктують необхідність перегляду ролі, місця, суспільної місії та значущості інституту безумовного базового доходу.

Результати власних досліджень, які узгоджуються з гіпотезами та висновками багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, переконують у появі нових, ще вчора другорядних, а то й таких, що не мали значення, чинників, що актуалізують підвищення соціальної якості на принципах безумовного базового доходу.

У цьому контексті доречно навести такий приклад. Майкл Мангер, автор піонерного дослідження з проблематики трансакційних витрат та динамічного розвитку одного із основних сегментів нової економіки — економіки спільного споживання — у монографічному виданні настійливо наголошує на тому, що він дійшов неочікуваного, парадоксального висновку: одним із наслідків «революції трансакційних витрат» має стати введення гарантованого доходу [2]. Це лише один із прикладів, коли неочікуване з'являється на «полі» соціально-економічного, соціально-трудового розвитку і демонструє відчутний вплив на суспільне буття.

Маємо констатувати, що за розширення «поля» теоретичних досліджень, які стосуються тих чи інших аспектів безумовного базового доходу і загалом природи цього інституту, його місії та значення, наукового, ідеологічного та прикладного консенсусу щодо проблеми безумовного базового доходу немає. Більше того, діапазон думок, позитивних і негативних оцінок щодо потенційних наслідків запровадження безумовного базового доходу лише розширюється й до узгодження, наближення позицій представників політикуму, науковців, соціальних партнерів усе ще далеко. Природа таких розбіжностей має і філософські, і ідеологічні, і соціально-економічні й інші коріння. Головну ж причину наявних розбіжностей у цій царині та їх розширене відтворення вбачаємо в неспроможності наукового корпусу пояснити широкому загалу просто про складне, закласти підвалини нового суспільного договору, в якому чільне місце має посідати концепт безумовного базового доходу.

Соціально-трудова думка, спрямована на пошук нових «опор» розвитку розподільних відносин і реалізації соціальної політики постіндустріальної доби, дійшла висновку про необхідність запровадження безумовного базового доходу як нового інституту в царині соціально-трудового розвитку.

Новизна роботи. В дослідженні вперше наводиться наукова аргументація концепту безумовного базового доходу як однієї з провідних компонент нового суспільного договору, який уособлює формат домовленостей і очікувань між людьми та державними інституціями, що концентруються навколо трьох ціннісних орієнтирів — захищеності, справедливого поділу можливостей і справедливого поділу ризиків.

Автори статті обстоюють позицію, що безумовний базовий дохід є одним з «продуктів» і наслідків «кінця праці» в класичному її розумінні. Елементи наукової новизни проявляються в розкритті соціально-економічної сутності феномену безумовного базового доходу. На переконання авторів, в умовах розбудови нової (цифрової) економіки та мережевого суспільства, які паралельно з новими можливостями продукують численні ризики, загрози та небезпеки щодо зайнятості, і як наслідок — стосовно формування доходу від трудової діяльності, безумовний базовий дохід

набуває статусу, по-перше, інституту, за яким закріплюється позитивна роль у царині розподільних відносин — захист доходів за відсутності гарантій зайнятості, по-друге, соціального проекту, який має стати основою нової парадигми соціального захисту за розбудови «суспільства без праці».

У найбільш узагальненому трактуванні **метою статті** є наукова аргументація інституту соціально-трудової реальності-XXI — безумовного базового доходу — в контексті розбудови нової системи соціального захисту на постіндустріальних засадах, з дотриманням принципів узгодженості, доступності, прозорості та справедливості з метою забезпечення суспільно прийняттого рівня та якості життя.

Методи дослідження. Теоретико-методологічним базисом дослідження є системний та міждисциплінарний підходи у формуванні теоретичного конструкту та цілісної концепції безумовного базового доходу. Для досягнення поставленої у статті мети застосовано загальнонаукові та спеціальні методи наукових досліджень, зокрема: історичний і логічний методи, аналізу та синтезу — у процесі аналізу генезису й аргументації розвитку концепту безумовного базового доходу; методи теоретичного узагальнення, абстрактно-логічний, індукції та дедукції — для визначення сутності феномену «безумовний базовий дохід»; порівняльного аналізу — для констатації передумов запровадження безумовного базового доходу, що продукуються новою (цифровою) економікою та «ковідними» реаліями; системний — для критичного узагальнення змісту та наслідків сучасних практик запровадження елементів безумовного базового доходу в різних країнах, виявлення потенційних причин та подальших намірів щодо реалізації інституту безумовного базового доходу; синтезу, декомпозиції — для визначення векторів розроблення «дорожньої карти» запровадження безумовного базового доходу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ідея безумовного базового доходу має тривалу та архінепросту історію, в якій інтегруються погляди мислителів XVI—XVIII століть, теоретичні конструкції класиків економічної науки XIX—XX століть, науково-прикладні моделі соціальних реформ сучасності. Витоки теоретичного осмислення сутності безумовного базового доходу закладено у працях зарубіжних філософів — «Утопії» Томаса Мора (Т. More) (1516) [3], в якій запропонована ідея забезпечення всіх громадян за рахунок держави; трактаті «Аграрна справедливість» Томаса Пейна (Т. Payne) (1795) [4], що містить аргументацію одноразової виплати мінімального доходу всім громадянам старше 21 року та пенсії для літніх людей, зважаючи на те, що кожному громадянину країни належить частка в національному виробництві.

Класику економічної думки К. Марксу (K. Marks) належить ідея щодо суспільних фондів споживання, а вартість робочої сили в його трак-

туванні розглядається як вартість життєвих засобів працівника та членів його родини [5].

Міркування про теоретичну конструкцію та прикладний контент безумовного базового доходу можна знайти у працях Мілтона Фрідмана (M. Friedman) [6], Фрідріха фон Хайека (F. Hayek) [7], Дугласа Кліффорда (D. Clifford) [8], де розглядуваний феномен набуває не лише абсолютно законної форми захисту від соціальних ризиків, а є обов'язковим елементом суспільства та «національним дивідендом» частки національного багатства. У працях Гая Стендінга (G. Standing) [9] викладено вплив безумовного базового доходу на економіку, бідність та працю; актуальне обговорення безумовного базового доходу притаманне науковій позиції Філіпа Ван Парайса (V. Parijs) та Яніка Вандерборхта (Ja. Vanderborght) [10], де поєднується філософське, політичне та економічне розуміння безумовного базового доходу як інструменту захисту від бідності та безробіття, вирішення проблеми нерівності, надання кожній людині ресурсів для формування життя за власним вибором.

В українських наукових колах проблематика безумовного базового доходу донині залишається малодослідженою; її актуальність загострюється в умовах соціоекономічної нестабільності, зумовленої проявом ринкових біфуркацій, становленням численних підсистем та сегментів нової (цифрової) економіки, розгортанням коронакризи. Однією з піонерних наукових публікацій з питань феномену безумовного базового доходу як універсального інструменту запобігання бідності стала монографія Е. М. Лібанової (E. M. Libanova) [11], де аргументовано наслідки запровадження такого доходу — подолання абсолютної монетарної бідності (аж до викорінення цього явища) у поєднанні зі значним зниженням нерівності за доходами. За висновками Е. М. Лібанової, концепція безумовного базового доходу що далі, то більше набуває популярності й пов'язано це не тільки з привабливістю самої ідеї розбудови суспільства без бідності, а й з новітніми змінами економічного та соціопсихологічного характеру.

У рамках дослідження соціальних трансформацій цифрової доби проблематика безумовного базового доходу знайшла відображення у працях С. Ю. Гончарової (S. Honcharova) та А. Б. Гончарова (A. Honcharov) щодо визначення, переваг, недоліків та умов реалізації соціальної концепції гарантованого доходу [12]. В науковому доробку О. О. Корчинської (O. Korchynska) безумовний базовий дохід представлено як інструмент публічного управління у сфері соціального захисту населення, запровадження якого забезпечує позитивні наслідки та викликає потенційні негативні зміни в суспільно-економічному житті держави [13]. Я. Я. Пушак (Ya. Pushak) та О. М. Марченко (O. Marchenko) аналізують спроможність і джерела фінансування безумовного базового доходу в Україні, доводять доцільність застосування безумовного базового доходу у поєднанні з іншими соці-

альними трансфертами [14]. У працях В. В. Стоколос (V. Stokolos) значна увага приділена перспективам упровадження безумовного базового доходу та імплементації його основних принципів до українського законодавства [15]. О. С. Зіскін (O. Ziskin) розглядає безумовний базовий дохід у контексті комплексу чинників, котрі спричиняють модернізацію держави соціального типу [16].

Водночас неупереджений аналіз засвідчує, що досягнуті успіхи іноземних і українських наукових шкіл у цій царині не варто переоцінювати. Змушені констатувати, що донині панує доволі розмите, поверхневе уявлення щодо природи, сутності, механізмів та інструментарію реалізації безумовного базового доходу. У наявних теоретичних аргументаціях інституту безумовного базового доходу бракує виважених методологічних концептів, кореляції із суміжною проблематикою стійкого соціально-трудового розвитку. Бракує й міждисциплінарного підходу щодо пояснення природи та способів розв'язання численних соціальних проблем на засадах безумовного базового доходу як інституту, розроблення «дорожньої карти» запровадження безумовного базового доходу в координатах глобальних соціоекономічних трендів та з урахуванням національних особливостей соціально-трудового розвитку.

Перші теоретичні погляди щодо запровадження безумовного базового доходу, які в більш-менш завершеному вигляді оформлені в другій половині ХХ ст., згодом набули широкого суспільного резонансу. При цьому діапазон поглядів щодо доцільності та потенційної ефективності безумовного базового доходу продовжує залишатися вельми строкатим. За настання світового лиха — пандемії коронавірусу *COVID-19* — інтерес до цього інституту значно зріс, у чому переконують аргументи щодо загострення викликів та загроз, що продукуються новою соціоекономічною (не) нормальністю.

Виклад основного матеріалу. Для усвідомлення сутності безумовного базового доходу, його важливої природи та місця в новій соціально-трудо-вій реальності маємо виходити з того, що цей інститут є одним із «продуктів» і наслідків «кінця праці» в класичному її розумінні, розбудови нової економіки та мережевого суспільства, для яких домінуючими є такі тренди:

- зниження трудомісткості суспільного виробництва з одночасним скороченням частки живої праці та підвищенням частки уречевленої праці;
- скорочення частки зайнятих у суспільному виробництві й, відповідно, зростання незайнятості та неповної зайнятості;
- суттєві зміни в системі розподільних відносин, за яких розподіл сукупних доходів за працею і власністю трансформується на користь останнього (розподілу за власністю);
- трансформація системи соціального захисту економічно активного населення, яка за індустріальної доби формувалася за імперативу повної,

стандартної зайнятості, домінуючої ролі живої праці в створенні ВВП, підвищеної відповідальності бізнесу за соціальне забезпечення економічних агентів.

Нова (цифрова) економіка та мережеве суспільство за багатьма параметрами, як впливає з попередніх розвідок, є чи не протилежністю економіки та суспільства індустріальної доби. З огляду на зазначене стає очевидним, що система розподільних відносин, соціального захисту має бути нових, постіндустріальних рис і бути адекватною умовам «кінця праці» в класичному її розумінні.

Розмірковуючи над феноменом безумовного базового доходу, маємо акцентувати на тому, що йдеться не про черговий захід популістичного характеру, і не про «відкуп» від працівника виплатою фіксованої грошової суми за демонстрації соціальної справедливості, а про фундаментальний політичний і соціальний проект, про інститут, який згодом має стати основою для нового ідеологічного консенсусу, суспільного договору, нової парадигми соціального захисту за розбудови «суспільства без праці».

Справедливим є й наступний аргумент на користь запровадження безумовного базового доходу. Є вагомі підстави стверджувати, що він може стати проектом поступового подолання відчуження людини від національного багатства, а в перспективі, можливо, стане одним з інструментів розбудови економічної та суспільної системи, яка долає відчуження.

Деталізуючи форми прояву та змістовні характеристики першопричин актуалізації інституту безумовного базового доходу, Ван Парайс і Вандерборхт наголошують, зокрема, на такому: «Для того, щоб належним чином відповісти на безпрецедентні виклики і мати максимальні зиски від появи сьогодні не менш безпрецедентних можливостей, людям, відданим ідеї загальної свободи, слід йти шляхом програм мінімального доходу, однак іншого, безумовного характеру. Едуардо Суплісі, палкий захисник безумовного базового доходу із Бразилії, говорить, що “виходити треба через двері”. Цим він хоче підкреслити, що для вирішення проблеми бідності введення безумовного базового доходу так само природно, як природно скористатися дверима для виходу із дому. Найважливіше, щоб подібна схема була безумовною у самому суворому із можливих варіантів. Частина вже існуючих схем можна назвати “безумовними” у дещо більш спрощених розуміннях. Ці схеми є різновидом державної допомоги, а не соціального страхування, оскільки коло їх учасників не обмежене лише тими, хто сплачував внески, достатні для отримання права на виплату по соціальному страхуванню; окрім того, коло їх учасників, як правило, не обмежується лише громадянами країни, а охоплює усіх, хто легально проживає на її території; нарешті, виплати по таким програмам мають грошову, а не натуральну форму. Але базовий дохід може бути безумовним і в інших відношеннях. Він може надаватися виключно на індивідуальній основі на

відміну від виплат, прив'язаних до ситуації у домогосподарстві; він може мати таку властивість, яка звично називається *загальністю*, на противагу ситуації, коли він нараховується залежно від доходу або перевірки нужденності; і він може надаватися *без зобов'язань* на відміну від ситуації, коли виплата прив'язана до зобов'язання працювати або доводити бажання працювати» [10, с. 17—18].

Акцентуємо увагу на тому, що численні програми, які реалізує більшість країн світу, спрямовані на підтримку громадян в умовах коронакризи, зокрема й у формі прямих грошових виплат громадянам з боку держави, правомірно розглядати як реалізацію (хоча й часткову) принципів безумовного базового доходу. Останній у загальному трактуванні є універсальним грошовим трансфертом, що не підлягає оподаткуванню, який держава виплачує усім членам суспільства з урахуванням можливостей бюджету й спеціальних соціальних фондів з метою запровадження базових умов для людського розвитку.

Більшість дослідників проблеми безумовного базового доходу вважає, що основними принципами запровадження цього інституту є такі:

- *універсальність* — він виплачується всім членам суспільства;
- *безумовність* — виплата здійснюється незалежно від того, працює громадянин чи ні;
- *індивідуальність* — виплата адресована кожному члену суспільства;
- *регулярність* — виплати мають не разовий, а постійний, регулярний характер;
- *грошова* форма виплат, адресованих усім громадянам.

Оцінюючи перспективи запровадження інституту безумовного базового доходу, наголосимо на тому, що реалізація на практиці фундаментального проєкту, яким є безумовний базовий дохід, буде процесом і складним, і тривалим, і поетапним. Необхідна копітка просвітницька діяльність, професійна роз'яснювальна робота, глобальна «всенавченість», які мають сформувати нову ментальну модель розподільних відносин і соціального захисту населення в постіндустріальну, цифрову добу.

Правомірним є твердження, що запровадження безумовного базового доходу знаходиться на «перетині» вирішення низки складних, новітніх завдань у царині соціально-трудового розвитку та соціального забезпечення населення. Зокрема, йдеться про надання населенню базової можливості задоволення певної частини матеріальних потреб, пом'якшення проблеми незайнятості та наближення тривалості оплачуваного робочого часу до суспільно прийнятної потреби в праці.

Неупереджений аналіз свідчить про те, що із запровадженням безумовного базового доходу з'явиться можливість балансування оплачуваного робочого часу й потреби в праці, що так само сприятиме підвищенню попиту на робочу силу та скороченню рівня безробіття. Таким чином,

йдеться про нову соціальну-трудова реальність, за якої згладжується, нівелюється проблема незайнятості, оптимізується тривалість робочого часу, його дрейф у напрямі суспільно прийнятного рівня. Водночас знижується гострота досягнення бажаного рівня та якості життя.

З огляду на те, що за запровадження безумовного базового доходу передбачений цим інститутом соціальний трансферт поширюється на дорослих і дітей, на практиці з'являється інструмент впливу як на трудову поведінку цієї категорії населення, так і на їхні демографічні настанови, стимулюючи більш раннє створення сімей та народження дітей.

Принципово важливо, що за повномасштабного запровадження практики безумовного базового доходу з'явиться можливість розбудови на постіндустріальних засадах нової системи соціального забезпечення, яка охопить соціальне страхування, соціальну допомогу й соціальне обслуговування на принципах узгодженості, доступності, прозорості та справедливості.

На необхідність залучення потенціалу інституту безумовного базового доходу до вирішення нагальних соціальних проблем, і передусім, подолання бідності, звертає увагу Майкл Мангер, наводячи переконливі аргументи щодо неефективності діючих програм боротьби з бідністю на прикладі США. «У нас є ще — один, — зазначає Майкл Мангер, — більш переконливий емпіричний аргумент на користь гарантованого базового доходу. Дуже простий. Враховуючи, скільки США витрачають на боротьбу з бідністю, в країні просто *не повинно бути* незаможних. Якщо взяти загальний обсяг витрат на програми подолання бідності і розділити його на чисельність бідних, то доходи цих людей у розрахунку на душу перевершать межу бідності. Проблема вирішена».

Однак наші гроші до доходять до бідних. Ось як описує ситуацію, що склалася, Майкл Таннер: «У цьому році федеральний уряд витрачає в рамках щонайменше 126 програм по боротьбі з бідністю 668 млрд. дол. До них слід додати 284 млрд. дол., що виділяються на соціальне забезпечення урядами штатів і місцевими органами влади. Таким чином, сукупні щорічні витрати США на боротьбу з бідністю досягли майже 1 трлн. дол. На одного бідняка Америки припадає 20 610 дол. на рік, а на сім'ю із трьох осіб — 61 830 дол. Якби гроші дійсно потрапляли до бідняків, то доходи сім'ї із трьох осіб з урахуванням цієї 61 тис. дол. не лише дозволили б їй подолати межу бідності, а й перевищили б показник *середнього* доходу населення США» [17].

Зауважимо, що мета нашого дослідження не включає оцінку ефективності програм боротьби з бідністю у світі в цілому і у США зокрема. Наведене є лише констатацією наявних глобальних проблем у царині соціального розвитку, вирішувати які рано чи пізно маємо, на наше переконання, у тому числі й за використання потенціалу безумовного базового доходу.

Наведемо у більш розгорненому вигляді інші причини, які зумовлюють необхідність, доцільність запровадження безумовного базового доходу. Передусім йдеться про стійкий тренд до вивільнення зі сфери суспільного виробництва значної частки економічно активного населення. Відомий дослідник історії зародження та еволюції людської цивілізації Ювал Ной Харарі стверджує: у XXI ст. ми можемо стати свідками появи багатомільйонного непрацюючого класу: людей, які позбавлені якої-небудь економічної, політичної й навіть культурної цінності. ... Цей безкорисний клас «буде не просто непрацюючим, він буде непрацевдатним» [18].

За умов наростання незайнятості, з одного боку, та поширення нестандартної, нестійкої зайнятості, з іншого, як «снігова лавина» наростають нові й нові соціально-трудова, соціально-економічні проблеми. Йдеться насамперед про необхідність не стільки збалансування попиту й пропонування робочої сили (це вже невідоме завдання), як про пом'якшення ситуації на ринку праці, надання можливості бажаючим бути хоча б частково зайнятими, відчувати свою суспільну корисність.

За зміни моделі зайнятості та дрейфу від стандартної зайнятості до різноманітних атипових форм виникає проблема надання працівникам мінімальних гарантій захисту від ризиків у сфері безпосереднього докладання праці. Інструментом, який може виконати позитивну роль у захисті доходів за нестійкої, атипової зайнятості, постає саме безумовний базовий дохід.

Розмірковуючи над причинами, що актуалізують запровадження безумовного базового доходу, *зробимо акцент на обставині, яку незаслужено обходить увагою більшість дослідників цієї проблеми.* Йдеться про те, що в створенні доданої вартості задіяна як жива, так і уречевлена праця, втілена в нові техніко-технологічні чинники економічного розвитку, прогресивні форми й методи організації праці, виробництва та управління. Уречевлена праця — це вчорашня жива праця, яка капіталізована та «працює» на створення нових споживчих вартостей, це результат трудової діяльності працівників, які мали статус зайнятих і створювали нові цінності.

Правомірним є твердження, що члени суспільства, праця яких набула уречевленої форми, мають право на участь у розподілі доходів від поточної трудової діяльності. Інструментом, що дає змогу врахувати участь членів суспільства, які створювали накопичений виробничий потенціал і мають підстави на отримання ними певної частки доходів, може й повинен бути знову ж таки безумовний базовий дохід.

Наведемо й перелік інших, не менш вагомих причин потенційного запровадження безумовного базового доходу у глобальному вимірі:

- зростання запиту суспільств на різних континентах на соціальну справедливість, який стає одним з імперативів цифрової доби, коли посилення соціальної нерівності набуває аномальних форм і масштабів;

- складність і неефективність діючих систем соціального захисту, неспроможність скористатися їх можливостями багатьом вразливим верствам населення;
- сприятливі умови балансування оплачуваного робочого часу й потреби в доцільній, корисній праці;
- спрямованість на зниження бідності та соціальної нерівності в мережевому суспільстві.

Підсумовуючи короткий аналіз означеної проблеми, підкреслимо, що ідея запровадження безумовного базового доходу оволоділа людьми й набула широкого міжнародного схвалення. Водночас існує і загальне, усвідомлене розуміння того, що складна «тканина» безумовного базового доходу зіткана, образно кажучи, не лише з одних позитивів. Чимало експертів наголошують на тому, що запровадження інституту безумовного базового доходу може негативно позначитись на трудовій мотивації учасників суспільно корисної праці.

На складному переплетенні нових можливостей і потенційних втрат за запровадження безумовного базового доходу акцентує увагу академік НАН України Е. М. Лібанова, зазначаючи: «Переорієнтація системи соціальної допомоги з адресних на універсальні засади — надто складне і важливе завдання, наслідки якого виходять далеко за межі окремих аспектів людського життя. ... За такого підходу найбільший зиск отримують найбідніші верстви — їхні доходи зростають найбільше, а отже, безпосередніми наслідками запровадження такого доходу мають стати подолання абсолютної монетарної бідності (аж до викорінення цього явища) у поєднанні зі значним зниженням нерівності за доходами, тобто зі скороченням відносної монетарної бідності. ... Є ризик масової зміни настанов щодо оплачуваної зайнятості загалом або щодо тривалості робочого періоду, частина людей, не маючи економічної необхідності працювати, надаватимуть перевагу хатнім справам, власному розвиткові, волонтерству, дозвіллю тощо. Також зрозуміло, що за інших рівних умов більший за розміром базовий дохід спонукатиме до таких рішень більше людей» [11, с. 370—373].

На думку авторів, є необхідність розширення міждисциплінарних досліджень щодо опрацювання змісту, інструментарію, форм, механізмів запровадження безумовного базового доходу та їх експериментального апробування.

Дослідники проблем і наслідків запровадження безумовного базового доходу цілком справедливо звертають увагу на потенційну появу низки ризиків: підвищення видатків з державного бюджету, що може спричинити зростання бюджетного дефіциту й державного боргу; активізація інфляційних процесів; зниження інвестиційної активності та стимулів до участі в суспільно корисній праці; зростання настроїв і мотивів утри-

манства; стимулювання імміграційних процесів; зниження продуктивності праці.

Принагідно зазначимо, що більшість пілотних та імітаційних експериментів, як і практика запровадження елементів безумовного базового доходу у період коронакризи, не підтверджують більшість із названих вище побоювань і застережень, зокрема щодо значного зниження пропонування праці та поширення установок на утриманство.

Підкреслимо, що нині в десятках країн світу запроваджено як окремі елементи безумовного базового доходу, поштовхом до чого стала пандемія коронавірусу *COVID-19*, так і проводяться експерименти, реалізуються пілотні проекти в цій царині за активної участі держави.

З цього приводу Фарід Закарія зазначає: «Обговорюючи “майбутнє роботи”, ми мусимо погодитися з тим, що це майбутнє вже настало. Колись філософи будували теорії, як утримати людей на плаву, коли на зміну критичній масі робочих місць прийдуть технології. Сьогодні *COVID-19* змусив деякі країни експериментувати з чимось на зразок універсального базового доходу. У Сполучених Штатах до цієї думки звикли за лічені місяці: тепер це вже не екзальтований порив непрохідного кандидата у президенти Ендрю Янга, а проект, який тимчасово прийняли в Конгресі, щоб відвернути економічну катастрофу. Під час пандемії органи державного управління вирішили, що люди не винні у неспроможності заробляти, а отже, вони заслуговують на те, щоб отримувати гроші, поки не працюють. Чи вирішить держава згодом, що люди, які втратили роботу з вини штучного інтелекту, також заслуговують на оплату?» [19, с. 100—101].

Привертаємо увагу читачів до того, що до настання коронавірусу *COVID-19* ідея безумовного базового доходу була здебільш об'єктом політичних дискусій, проводились опитування, національні референдуми щодо доцільності запровадження цього інституту, здійснювалися пілотні проекти із застосуванням окремих елементів такого виду доходу тощо.

Коли коронакриза актуалізувала проблему підтримки громадян, які в абсолютній більшості зазнали втрат і потребували термінового захисту, розпочато масштабну практику надання допомоги, введення інституту виплат, які корелюють із принципами універсального грошового трансферту — безумовного базового доходу.

Нашою гіпотезою є та, що в умовах пандемії *COVID-19* і кризи, породженої нею, реалізація принципів безумовного базового доходу набуває практичного втілення, хоча й в «урізаному», не універсальному характері. Автори переконані, що коронакриза, яка продовжується, і перспективи її завершення залишаються невизначеними, наблизить період масового застосування на практиці як перехідних форм безумовного базового доходу, так і цілісного, повнокритеріального (регулярність, індивідуальність, грошова форма, універсальність, безумовність) впровадження цього інституту.

З настанням коронакризи в зоні підвищеного ризику опинилася низка категорій населення: працівники, які і до цього мали рівень доходів нижче середнього, а за умов зростання неповної зайнятості, прихованого та відкритого безробіття, їхні доходи і в абсолютному, і у відносному вимірі ще більше скоротилися; працівники, які не мають достатнього рівня заощаджень; домогосподарства, які свого часу оформили кредити та мають здійснювати платежі за наявними зобов'язаннями, що становлять вагомую частку в сукупних витратах; працівники, які мають дітей і близьких родичів, котрих мають утримувати та спільно долати наслідки коронакризи; люди, які мають хронічні захворювання; працівники, які працюють віддалено й змушені самі дбати про своє робоче місце за місцем проживання та про місце роботи (навчання) членів домогосподарства.

В умовах, коли діючі системи соціального захисту та підтримки громадян не були готовими до масштабного й одночасного настання ризиків, природа яких пов'язана з коронакризою, у практичну площину переміщено ідею безумовного базового доходу, що у різний спосіб, з різними обмеженнями розпочала своє втілення в політику й практику соціального розвитку. Світовий досвід переконує в тому, що за настання планетарного лиха, яким є пандемія коронавірусу *COVID-19*, і великомасштабних наслідків, які, без перебільшення, змінили соціальний, соціально-трудоий «ландшафт» у всіх куточках планети, існуючі системи соціальних гарантій, пільг виявилися нездатними подолати соціальні проблеми. Це зумовило необхідність задіяння принципів безумовного базового доходу в реалізації державної соціальної політики.

Маємо підкреслити, що нині у багатьох країнах різних континентів, у т.ч. країнах ближнього зарубіжжя, розпочато масштабні наукові, прикладні дослідження широкої палітри проблем, пов'язаних із безумовним базовим доходом, включно доцільністю його введення, визначенням параметрів та можливих перехідних форм. Проводяться масштабні опитування за участі представників наукового співтовариства, органів соціального партнерства, бізнесових структур, органів державного управління і місцевого самоврядування. Якщо ще декілька років тому опитування, що проводилися здебільш на національному рівні, торкалися політичних оцінок — сприйняття — несприйняття інституту, що розглядається, правомірності його введення, то нині палітра соціологічних, експертних оцінок охоплює таку тематику:

- можливі критерії визначення безумовного базового доходу;
- основні параметри його можливих перехідних форм;
- першочергові цілі запровадження безумовного базового доходу, форми реалізації та джерела фінансування;
- ризику і позитивні наслідки введення інституту безумовного базового доходу.

Планетарне лихо — пандемія коронавірусу COVID-19 — надало новий імпульс суспільному обговоренню та більш широкому сприйняттю феномену безумовного базового доходу. Наслідки пандемії коронавірусу і серед них — зростання кількості безробітних, розширення неповної зайнятості, падіння рівня життя, посилення нерівності, зростання бідності — у черговий раз демонструють недостатність існуючих заходів соціальної підтримки та досягнення суспільно прийнятної соціальної якості.

Дійсно, і вітчизняний, і зарубіжний досвід переконують у тому, що подолати соціально-економічні наслідки пандемії за їхньої масштабності, часових рамок настання, відтворення загроз за постійної мутації коронавірусу досить проблематично засобами, інструментами, механізмами діючих систем соціального захисту. Водночас заходи соціальної підтримки як громадян, так і бізнесових структур та інших суб'єктів економічної діяльності, що задіяні урядовими структурами та місцевим самоврядуванням у різних країнах за настання коронакризи, демонструють активне просування в реалізації принципів, притаманних безумовному базовому доходу як системі, як цілісному інституту.

У цьому контексті заслуговує на увагу досвід Іспанії, де з перших днів пандемії епідеміологічна ситуація виявилась однією з найскладніших у Європі. Міністр економіки країни проголосила, що запровадження безумовного базового доходу (хоча й неповне) має стати важливою складовою заходів з боку держави, аби люди «могли знову стати на ноги». Можна стверджувати, що ідея безумовного базового доходу у цій країні отримала офіційне визнання. Водночас справедливості ради зазначимо, що розмір безумовного базового доходу становив 440 євро, що значно нижче мінімального розміру заробітної плати в цій країні (1108 євро) [20].

У низці країн соціальні трансферти, які надаються в період коронакризи, установлені у формі компенсації заробітної плати працівників, яка зазнала зниження через погіршення показників економічної діяльності підприємств та організацій. Такий підхід не корелює з принципом безумовності базового доходу, але узгоджується з іншими принципами функціонування цього інституту.

Певний досвід запровадження безумовного базового доходу накопичено у США, де із середини квітня 2020 р. введено щомісячні виплати усім громадянам у розмірі 1200 доларів з розрахунку на одного дорослого й 500 доларів на дитину. Зауважимо, що із запровадженням цього соціального трансферту реалізується низка принципів, зокрема універсальності, безумовності, оскільки отримувачів виплати не тестують за критерієм нужденності та участі в суспільно корисній праці, а розмір цих виплат узгоджено із задоволенням базових потреб і трансферт поширено на дорослих і дітей. Усе назване зближує надану соціальну допомогу громадянам США за настання коронакризи з ідеологією безумовного базового доходу.

У Великій Британії за настання коронакризи державою анонсовано запровадження спеціальних виплат на період до повної стабілізації національної економіки в розмірі 80 % заробітної плати, що мала місце до пандемії, для працівників, які перебувають у вимушених відпустках. Максимальна сума зазначеного соціального трансферту становить 2500 фунтів. Підкреслимо, що соціальна виплата здійснюється без перевірки нужденності працівника, і це зближує її з природою безумовного базового доходу.

Схожою з британською є практика соціальної допомоги населенню в умовах пандемії коронавірусу, що застосовується в Німеччині та Бельгії. Так, у Німеччині Федеральна служба з безробіття щомісячно через власників приватних підприємств компенсує 60 % доходів працівникам, які не мають дітей, і 67 %, якщо у домогосподарстві є діти.

Обґрунтовуючи доцільність більш широких практик застосування безумовного базового доходу, зосереджуємо увагу читача на тому, що в науковій літературі впродовж тривалого часу обстоювалася думка, що безумовний базовий дохід як інструмент боротьби з бідністю менш ефективний, аніж цільові адресні програми.

За нинішньої (не)нормальності, коли значні верстви населення майже одночасно стали перед загрозою втрати суспільно прийнятного рівня доходів, а бідність стає загрозливою й масштабною, принципи універсальності та безумовності як фундаментальні засади безумовного базового доходу набувають особливої значущості та актуальності. Навіть якщо інструменти безумовного базового доходу поширюються не на всіх громадян, усе ж цей інститут дає змогу значно розширити коло осіб, які отримують соціальні трансферти за наростання ризиків, породжених коронакризою. Відпадає необхідність усім громадянам — потенційним реципієнтам — проходити перевірку на нужденність. Зникає необхідність багато часу й ресурсів витратити на адміністрування програм адресної допомоги. Акцентуємо й на тому, що перший досвід запровадження безумовного базового доходу, накопичений у комплексі заходів боротьби з наслідками пандемії коронавірусу *COVID-19*, заперечує усталене твердження про неминучість активізації інфляційних процесів за збільшення обсягів соціальних трансфертів.

Наведене вище є вагомою підставою для узагальнюючих міркувань:

1. Пандемія коронавірусу *COVID-19* спричинила такий масштаб і глибину соціальних, економічних, соціально-трудова проблем, вирішити які в межах діючих систем соціального захисту та соціальної підтримки виявилось вкрай проблемно. За таких умов цілком виправданою виявилася реалізація принципів соціальної допомоги, на яких ґрунтується інститут безумовного базового доходу й передусім універсальності та безумовності її надання.

2. Упродовж надкороткого періоду часу здійснено імплементацію окремих принципів безумовного базового доходу в практику соціального захисту населення. Світове лихо спричинило ситуацію, коли здатність діючих систем соціальної підтримки відродила інтерес до безумовного базового доходу й цей інститут з майданчика тривалих дискусій перетворився на реально дієвий інструмент, хоча й в усіченому, дещо спрощеному варіанті, ніж той, що свого часу запропонувала світова економічна думка.

3. Кожна країна має свої практики застосування елементів безумовного базового доходу, їх комбінації, які згодом мають перерости в цілісні системи, що, по суті, перетворюють їх у повномасштабний і цілісний інститут безумовного базового доходу.

Опрацьовуючи пропозиції щодо «дорожньої карти» запровадження базового доходу, Ван Парайс і Вандерборхт наполягають на тому, що інтереси успішного введення інституту базового доходу потребують «руху відразу з декількох сторін. Необхідно використати кожен можливість, щоб зробити крок, спочатку хоча б і невеликий, у бік того, що поступово стане нагадувати базовий дохід у всесвітньому масштабі, і найбільші перспективи тут пов'язані з бажанням досягнення чесних домовленостей про глобальне потепління. Також треба використати будь-яку можливість для просування у бік того, що поступово розпочне виглядати як базовий дохід у наднаціональних, хоча й географічно обмежених масштабах; найбільші перспективи тут пов'язані з рівнем Європейського союзу. Він має стати провідником того, що одного разу має бути досягнуто у великих, глобальних масштабах, а разом з тим сприяти стійкості того, що можна досягнути вже зараз у менших, національних масштабах. Нарешті, можна не сумніватися, що значна робота ще має відбутися на національному рівні, і тут великий простір для такого реформування існуючих держав добробуту, у результаті якого їх центральною складовою став би безумовний базовий дохід, хоча б невеликого розміру. Ці три рівні не мають суперничати, а доповнювати один одного. Чим твердішою буде опора на глобальному або регіональному рівні, тим менший тиск відчуватиме на собі система перерозподілу доходу у достеменному сенсі всередині держав, а отже, тим стійкішим буде базовий дохід на національному рівні» [10, с. 398—399].

На запитання, чи є базовий дохід утопією і якщо так, то якими будуть наслідки реалізації цієї утопії, автори чи не останнього за хронологією фундаментального дослідження цієї проблематики Ван Парайс і Вандерборхт дають таку відповідь: «Безумовно, є утопією, і перш за все тому, що його не існує ніде у світі, так само як і не існувало у скільки-небудь істотних масштабах, внаслідок чого у людей є серйозні підстави підозрювати його неможливість. Це утопія і в іншому — як картина кращого світу. Але якщо подивитися на історію інституціональних структур наших суспільств, з'ясується, що багато їхніх елементів, що сприймаються нами як начебто

саме по собі зрозумілими, ще недавно були утопічними у цих двох сенсах. Це і заборона рабства, і прибутковий податок, і загальне виборче право, і загальна безкоштовна освіта, і існування Європейського союзу. Але є у базового доходу риса, яка вирізняє його серед інших утопій: завдячуючи його введенню багато які з утопічних змін здійснити стане значно простіше. Він допоможе втілити у життя багато ідей, як індивідуальних, так і колективних, як локальні, так і глобальні, що все частіше розбиваються об стіну конкуренції, яка нав'язується ринком» [10, с. 401].

І далі Ван Парайс та Вандербохт завершуючи есе щодо утопії-неутопії базового доходу та необхідності комплексного підходу до вирішення проблем соціальної якості, наголошують на такому: «Зайве говорити, що для досягнення цієї утопії по-справжньому вільного суспільства мало лише заснувати безумовний базовий дохід. Не менш важливо забезпечити загальну базову охорону здоров'я і освіти, можливість для навчання упродовж життя, загальний доступ до якісної інформації в Інтернеті, здорове оточуюче середовище і розумне планування міст. Усе це життєво важливо, аби розширити можливості для наших особистих досягнень, але що ще важливіше — оскільки наші індивідуальні досягнення все одно дуже обмежені — для досягнень кожного із нас у співробітництві з іншими, хто знаходиться як поруч із нами, так і в далечині, у тому числі шляхом усвідомленої демократичної участі. Але роль безумовного базового доходу як твердої опори для кожного індивіда буде у цьому ключовою» [10, с. 402].

Автори монографії пророкують, що шлях до повсюдного визнання та запровадження на практиці у завершеному вигляді інституту базового доходу, тобто за реалізації усіх його засадничих принципів буде тривалим. «Попереду, — зазначають Ван Парайс і Вандерборхт, — будуть розчарування і відступи, як вони були у боротьбі за загальне виборче право і відміну рабства. Припливи будуть змінюватися відливами, і іноді буде здаватися, що ми ще далі від берега. До утопій не приходять за один день, але ми повинні озвучувати свою утопічну картину, щоб вона слугувала нам орієнтиром і укріплювала нас у наших зусиллях. Усе більше і більше людей будуть всерйоз задаватися питанням, чому у них під ногами немає твердого ґрунту, на якому вони могли б впевнено стояти. І в один прекрасний день ми опинимося у світі, де ні для кого базовий дохід вже не буде фантазією купки безумців, а безповоротно трансформується у самоочевидну істину» [10, с. 402].

Можна передбачити, що не лише у пересічних громадян, а й у політикуму, соціальних партнерів, у тих, від кого залежить опрацювання стратегії соціального, соціально-трудового розвитку, все ще не сформовано більш чіткої, професійно вивірених думки стосовно доцільності і готовності України до введення інституту безумовного базового доходу. Думаємо, що «туману» у головах щодо цього питання дуже багато і він (туман)

самотужки швидко не розвіється. Необхідні науково виважені аргументи, інноваційні засновки, оновлені концепти, що орієнтовані на реалії сучасної, цифрової доби. У руслі такої постановки питання логічним постає таке: вважаємо за необхідне здійснити в Україні широкомасштабний пілотний проєкт із безумовного базового доходу, під час якого мають бути опрацьовані критерії встановлення цього грошового трансферту на основі порівняльного аналізу різних підходів до його розрахунку, визначені позитивні й негативні моменти використання різних перехідних форм цього соціального інституту. Результати пілотного проєкту доцільно винести на широке громадське обговорення з метою пошуку консенсусу в питаннях: «Чи сприятиме запровадження безумовного базового доходу вирішенню суспільно значущих соціальних проблем українського суспільства?», «Чи достатньо цього соціального інституту для заміни багатьох існуючих форм та інструментів соціального захисту громадян?», «Якою має бути етапність тестування перехідних форм безумовного базового доходу та доцільність задіяння всіх принципів цього інституту (безумовність, універсальність, регулярність виплат тощо)?», «Якими є перспективи та обмеження у практиці застосування безумовного базового доходу в умовах, коли зберігається висока частка тіньової економіки та, відповідно, висока частка тіньових доходів?».

Висновки. Узагальнюючий авторський концепт актуалізації інституту безумовного базового доходу є таким: ті ж самі чинники, які спричинили «великий вибух-1» і «великий вибух-2» та змінюють на очах світ і економічний, і соціально-трудоий, і світ самих людей, є водночас й чинниками, що відкривають «нове дихання» інституту безумовного базового доходу. Висловлюємо цю думку й по-іншому. Нові, інколи неочікувані грані феномену безумовного базового доходу, його філософії та потреби імплементації до практики соціальної якості відкривемо для себе, якщо цей інститут будемо розглядати як кризь призму сучасних трендів становлення нової (цифрової) економіки і мережевого суспільства, так і нової соціоекономічної реальності та епідеміологічних обмежень, які ймовірно будуть мати тривалий, перманентний характер.

Зміни у ставленні до інституту безумовного базового доходу, пришвидшення у цій царині сталися передусім в інституціональному, прикладному плані щодо запровадження окремих елементів доходу, що розглядається. Втім ментальна, наукова складова повномасштабного запровадження соціального інституту безумовного базового доходу залишається, на наше переконання, «вузьким місцем» на шляху досягнення соціальної якості за цифрової, коронавірусної доби.

Усе наведене та безліч іншого, дотичного потребує з висоти першої половини ХХІ ст. та викликів і небезпек, що постали перед глобальним соціумом, переглянути теоретико-методологічні, інституціонально-при-

кладні засади базового доходу, по-новому виписати філософію цього феномену як передумови формування сучасної економічної і соціальної культури та досягнення суспільно прийнятної соціальної якості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колот А. М., Герасименко О. О. Праця XXI: філософія змін, виклики, вектори розвитку: монографія. Київ: КНЕУ, 2021. 487 [1] с.
2. Мангер М. Завтра 3.0. Трансакционные издержки и экономика совместного использования / пер. с англ. Ю. Каптуревского; под науч. ред. С. Шукиной; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». Москва: Изд. дом Высшая школа экономики, 2021. 256 с.
3. Мор Т. Утопия. Т. 63. Киев: Днипро, 1988. 206 с.
4. Paine Thomas. Agrarian Justice. URL: <http://www.piketty.pse.ens.fr/files/Paine1795.pdf>. (дата звернення: 16.10.2021).
5. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. Т. 23. Москва: Госполитиздат, 1960. 907 с.
6. Friedman M. The Case for the Negative Income Tax: A View from the Right. In: Issues of American Public Policy, ed. by J. H. Bunzel. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. 1968. P. 111—120.
7. Хайек Ф. Право, законодательство и свобода: Современное понимание либеральных принципов справедливости и политики / пер. с англ. Москва: ИРИСЭН, 2006. 644 с.
8. Клиффорд Х. Д. Обманчивость идеи сбалансированного бюджета. *Национальные интересы*. 2013. № 4.
9. Standing G. Basic Income: And How We Can Make It Happen. Pelican Books. 2017. 400 p.
10. Ван Парайс Ф., Вандерборхт Я. Базовый доход. Радикальный проект для свободного общества и здоровой экономики / пер. с англ. А. Гусева; под науч. ред. С. Моисеева; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». Москва: Изд. дом Высшей школы экономики, 2020. 440 с.
11. Лібанова Е. М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу / Нац. акад. наук України, Ін-т демографії та соц. досліджень ім. М. В. Птухи. Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2020. 456 с.
12. Гончарова С. Ю., Гончаров А. Б. Соціальна концепція гарантованого (базового) доходу населення. *Бізнес Інформ*. 2016. № 4. С. 138—142.
13. Корчинська О. О. Безумовний базовий дохід як інструмент управління бідністю. *Інтелект XXI*. 2018. № 2. С. 98—101.
14. Пушак Я. Я., Марченко О. М. Безумовний базовий дохід як інструмент удосконалення системи соціального забезпечення. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Т. 4. № 4. С. 364—374.
15. Стоколос В. В. Безумовний базовий дохід як інструмент соціальної політики держави. *Modern economics*. 2020. № 23. С. 211—214.
16. Зіскін О. С. Теоретико-методологічне підґрунтя аналізу інституту безумовного базового доходу як механізму реформування соціальної держави. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2019. Вип. 85. С. 360—371.
17. Tanner M. The American Welfare State: How We Spend Nearly \$1 Trillion a Year Fighting Poverty – and Fail. *Cato Policy Report*. 2012. No. 694. URL: www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/PA694.pdf (дата звернення: 18.10.2021).
18. Харари Ю. Н. Homo Deus. Краткая история будущего / пер. с англ. А. Андреева. Москва: Синбад, 2018. 580 с.
19. Закарія Ф. 10 уроків для світу після пандемії / пер. з англ. А. Марховська, О. Ємельянова. Київ: Наш формат, 2021. 264 с.

20. The national minimum wage in Spain unchanged this year. URL: <http://countryeconomy.com/national-minimum-wage/spain/> (дата звернення: 24.10.2021).

REFERENCES

1. Kolot, A. M., & Herasymenko O. O. (2021). Labor XXI: philosophy of changes, challenges, vectors of development: monograph, Kyiv: KNEU named after Vadym Hetman [in Ukrainian].
2. Manger, M. (2021). Tomorrow 3.0: Transaction Costs and the Sharing Economy. National Research University Higher School of Economics. Moscow: Publishing House Higher School of Economics [in Russian].
3. Mor, T. (1988). Utopia. Vol. 63. Kyiv: Dnipro [in Russian].
4. Paine, Thomas. *Agrarian Justice*. <http://www.piketty.pse.ens.fr/files/Paine1795.pdf>.
5. Marx, K. & Engels, F. (1960). Works, vol. 23. P. 181-182. Moscow: State Political Publishing [in Russian].
6. Friedman, M. (1968). The Case for the Negative Income Tax: A View from the Right. In: Issues of American Public Policy. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
7. Hajek, F. (2006). Law, legislation and freedom: contemporary understanding of liberal principles of justice and politics Moscow: IRISJeN [in Russian].
8. Klifford, H. D. (2013). The deceitfulness of the idea of a balanced budget. *National interests*, 4 [in Russian].
9. Standing, G. (2017). Basic Income: And How We Can Make It Happen. Pelican Books.
10. Van Parajs, F., & Vanderborht, Ja. (2020). Basic Income: A Radical Proposal for a Free Society and a Sane Economy. Nat. Stud. University «Higher School of Economics». Moscow: Publishing house of the Higher School of Economics [in Russian].
11. Libanova, E. M. (2020). Poverty of the population of Ukraine: methodology, methods and practice of analysis. M.V. Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the NAS of Ukraine. Uman: Publisher "Sochinsky M. M." [in Ukrainian].
12. Honcharova, S. Yu., & Honcharov, A. B. (2016). The Social Concept of the Guaranteed (Basic) Per Capital Income. *Business inform*, 4, 138-142 [in Ukrainian].
13. Korchynska, O. (2018). Unconditional basic income as a management tool of poverty. *Intellect XXI*, 2, 98-101 [in Ukrainian].
14. Pushak, Ya. Ya., & Marchenko, O. M. (2019). Unconditional basic income as a tool for improvement of the social security system. *Ukrainian Journal of Applied Economics*, 4, 4, 364-374 [in Ukrainian].
15. Stokolos, V. (2020). Unconditional Basic Income as an Instrument of State Social Policy, *Modern Economics*, 23, 211-214 [in Ukrainian].
16. Ziskin, O. S. (2019). Theoretical and methodological basis for the analysis of the institution of unconditional basic income as a mechanism for reforming the welfare state. *State and law. Legal and political sciences*, 85, 360-371 [in Ukrainian].
17. Tanner, M. (2012). The American Welfare State: How We Spend Nearly \$1 Trillion a Year Fighting Poverty - and Fail. *Cato Policy Report*, 694. <http://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/PA694.pdf>
18. Harari, Ju N. (2018). Homo Deus. A brief history of the future. Moscow: Sinbad [in Russian].
19. Zakariia, F. (2021). 10 lessons for the world after pandemic. Kyiv: Nash format [in Ukrainian].
20. The national minimum wage in Spain unchanged this year (2021). <http://countryeconomy.com/national-minimum-wage/spain/>

Стаття надійшла до редакції журналу 08.11.2021.

A. Kolot, Dr. Sc. (Economics), Professor, Vice Rector in Charge of Research and Academic Affairs
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
03057, Ukraine, Kyiv, Peremohy Ave, 54/1
E-mail: kolot@kneu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-4393-9806
Scopus ID: 55338407700

O. Herasymenko, PhD (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Innovation and Investment Management
Taras Shevchenko National University of Kyiv
03022, Ukraine, Kyiv, Vasylykivska Str., 90A
E-mail: herasymenkomiid@knu.ua
ORCID: 0000-0002-1122-1189
Scopus ID: 57200444567

UNCONDITIONAL BASIC INCOME IN THE MIRROR OF THE NEW SOCIO-ECONOMIC AND EPIDEMIOLOGICAL REALITY

The article is devoted to the issue of unconditional basic income as an institute in the field of social protection and a component of a new social contract in the coordinates of new socio-economic and epidemiological reality. The relevance of the study is due to the need to increase the level of social quality under conditions of exacerbation of risks and threats produced by new (digital) economy's drivers and the coronavirus crisis's scaling. New dangers and restrictions on social and labor development emerge under the influence of challenges posed by the "big bang-1" and the "big bang-2", which stipulates the search for new "pillars" of distribution relations and social policy. The aim of the article is scientific argumentation of the institute of social and labor reality of the XXI century, unconditional basic income, in the context of building a new system of social protection on a post-industrial basis in accordance with principles of coherence, accessibility, transparency and fairness in order to ensure a socially acceptable standard and quality of life. Among the article's elements of novelty is the author's concept of unconditional basic income as one of the leading components of the new social contract; coverage of socio-economic essence and substantiation of scientific and applied meaning of unconditional basic income under conditions of new (digital) economy and network society development. The research goal is achieved through the use of systematic and interdisciplinary approaches; general scientific and special methods of scientific research: historical and logical, methods of analysis and synthesis, theoretical generalization, abstract-logical, induction and deduction, comparative analysis, system, synthesis, decomposition. The quintessence of the article is a scientific and applied substantiation of unconditional dimensions of basic income as an institute with a positive role in the field of distributive relations: the protection of income in the absence of employment guarantees on the one hand, and as a social project that should become the basis of a new paradigm of social protection in development of a "society without work" on the other. The basic principles of unconditional basic income introduction are revealed; the reasons that determine the necessity and expediency of unconditional basic income introduction are highlighted; new opportunities and potential risks in case of introduction of unconditional basic income are outlined; generalization of world practices of unconditional basic income's elements introduction and the author's vision of preconditions for a large-scale pilot project on unconditional basic income in Ukraine are provided.

Keywords: new economy threats, coronavirus crisis, social security, social protection, unconditional basic income, social contract.